

Dimensiunea po(i)etică a exilului în *Veneția, ca un dat... sau Jurnalul unui evadat din Est* de Eugenia Bulat

Maria ABRAMCIUC*

Keywords: *exile, poetic, Venice, confession, reflexivity, archetypal, autobiographic, elegiac, migration*

Accident biografic, exilul literar, „fenomenul complex al ruperii de propria țară, fără a abandona însă propria cultură, adică fenomenul renunțării (silite sau voite) la tradiția originară, rămâne să fie încă studiat” (Zamfir 1989: 106). Deși există mai multe exegeze, dedicate acestei experiențe cu implicații ontologice și creatoare, „tocmai abisalul propriu acestei situații scapă de obicei comentatorului; sau, pur și simplu, îl sperie” (*Ibidem*). În acest perimetru, unde confruntarea cu *celălalt* și criza identitară nu pot fi evitate, creatorul, îndreptându-și privirea spre sine, își re-dimensionează esența, își re-definește opțiunile estetice. Mutațiile ce se produc în conștiința artistului originar din alte zone geografice și culturale decât cele adoptive implică o abordare dihotomică a noțiunii de patrie, dar și a propriei identități, situată sub semnul dezrădăcinării certe și al înrădăcinării incerte.

Temă a literaturii române dintotdeauna, exilul oferă scriitorilor trăiri spectaculoase, care, literarizate, devin probe de autenticitate. Publicarea plachetei *Veneția ca un dat... sau Jurnalul unui evadat din Est* (Artpress, Editura Augusta, Timișoara, 2008) îi va conferi poetei Eugenia Bulat, originară din Basarabia, rezidentă în orașul italian Veneția, „un alt statut scriitoricesc și o altă vizibilitate literară” (Rachieru 2008: 7–10), căci, detașate, prin calitate estetică, de compunerile lirice anterioare ale autoarei, poemele incluse în această carte relevă itinerarul ființei, parcurs dinspre Est/ patria fizică, spre spațiul venet, asumat în forma lui concretă. Menționăm că, în virtutea unei opțiuni personale, autoarea se va autoexila în Veneția, unde va trăi frenetic sentimentul febril al întoarcerii la propria esență poetică. Astfel, drumul spre eul poetic propriu presupune, în mod obligatoriu, trăirea dureroasă a înstrăinării, conștientizarea ființei deconcertate, re-facerea entității pierdute producându-se doar prin scris, activitate autoedificatoare și automodelatoare. Urmează, inevitabil, transfigurarea, ca o consecință a travaliului spiritual:

Să te surprinzi bruscă/ toată un ochi în noapte albind,/ ca un pește.../ toată doar gând, abur cald emanat/ de o baltă de miere.../ Nimic din tine să nu regrete/ prânzul regal care ești,/ râvnit de zei...// Prin noapte purtată de-o oarbă maree,/ să simți c-o tristețe mai veche, fatală,/ te-absoarbe-n adânc (... *Să te surprinzi bruscă...*).

* Universitatea „Alec Russo”, Bălți, Republica Moldova.

Așa cum „scenariul exilului devine scenariu inițiativ” (Zamfir 1989: 117), trăirea stărilor-limită echivalează, în cazul Eugeniei Bulat, cu inițierea în propria ființă, cu autocontemplarea, condiție *sui generis* a creativității artistice, descoperindu-i neapărat fața nevăzută a sinelui:

Atunci când cobori/ în apele ei,/ terra ferma devine-un tărâm/ imposibil./
Cobori tot mai jos, tot mai jos,/ către ape,/ de parcă-ai pluti îndărăt/ către-un uter
matern./ Totul devine altfel,/ altceva... (*Atunci când cobori...*).

Concepute în forma unor confesiuni tulburătoare, marcate de o reflexivitate febrilă, piesele lirice ale Eugeniei Bulat, subordonate conceptului de jurnal intim, divulgă un spirit animat de noua experiență existențială, ce-i catalizează și-i canalizează energiile interioare spre un teren fertil – cel al facerii, unde i se acutizează apetența pentru creație. Cum se întâmplă, de obicei, în aceste cazuri, exilul devine un univers al *literarului personalizat*, unde, potențat, biograficul este convertit în estetic, transformându-se, în consecință, într-o sursă ideală de construire a scenariilor artistice. Sentimentul izolării se manifestă turbulent, activând, concomitent, esența feminină și pe cea lirică:

Femeie tu,/ de căldură prin zodii ferită,/ mereu o placentă visând/ pentru rodu-
ți,/ precum eschimosul la pol/ fața spre rug îndreptând./ ! Ca o țestoasă tu, de faceri
preaplină,/ nisipuri fierbinți în deșert amușinând./ !Ca un pește-n adânc, cu ochi plini
de neant,/ bancuri roze-adulând/ drept culcuș de visare...// ... Ca o placentă enormă,
Veneția/ azi te-a-nfiat,/ ! Arterele-i reci te-au vrăjit, infernale.../ în ele să naști, să re-
naști,/ călător plutitor/ dinspre Est/ către Vest,/ dinspre Est/ către sine... (*Femeie, tu*).

Substratul biografic al versurilor înclină spre metafizic, poeta afirmând în altă parte că e „plină de faceri”. În sensul definirii actului po(i)etic, expresia generalizează starea de creativitate, concepută și „Ca o ploaie-n laguna aceasta,/ care te prinde-nsetată și/ nudă.../ și te inuuundă,/ te uumple.../ te uumple” (*Poezia aceasta ciudată...*).

Proiectată prin intermediul frecvențelor imagini acvatice, care, în dimensiune arhetipală, întrețin ideea de spațiu matriceal, Veneția este, pentru eul liric al Eugeniei Bulat, toposul care exaltă latențele creativității, căci îi revigorează senzațiile, trăirile, îi suscită resursele interioare, în fine, îi fertilizează solul poetic:

Orașul acesta e doar un decor./ un decor mai aparte,/ cu ape tăcute și verzi care
ochi-ți întorc/ îndărăt.../ E tocmai peisajul ce face femeia/ doar ochi și auz/ către făt.../
...! Liniște. Scalpel (*E ca și cum te-ai decupa...*).

Impregnat de semnificații, acest simbol ordonează discursul liric, îl omologhează. Evocarea spațiului venețian are loc, de obicei, prin intermediul unor șiruri de imagini nominative, în care absența verbelor-predicate produce senzația de contemplare a unei realități agasante, prelinsă toată în interiorul eului, amplificându-i ritmurile elegiace. Cităm din poemul ce a dat titlul plachetei:

Veneția, ca un dat:/ în apă,/ pe apă,/ sub apă.../ și ploi peste ea,/ nesfârșite,
nebune./ Cer gri, încheiat,/ mugind în adânc,/ ca un leu/ sângerând în savană./ Ape
verzi, violent clocotind peste praguri,/ punți nalte,/ albind,/ fantomatic topite în zare...

Gerunziile produc efectul unui vaier prelung, înfiorător și sinistru, tensiunea trăirilor repliindu-se într-un crescendo emoționant:

Pescăruși speriați,/ porumbei contopiți peste ziduri.../ și figuri statutare:/ bărbi albe,/ bărbi ude,/ romane.../ coapse dulci de femei,/ șiroind din înalt/ pe biserici.../ O sirenă urlând,/ putregai ozonat,/ fulgerări.../ !Fulgerări din neant.

Pentru a consolida autenticitatea imaginii, versurile cooptează toponime, indicii ale unui spațiu real (Strada Nova, Calle dei Boteri, Rialto, Palazzo Da Mosto, Strada Nova etc.), care spațiu se opacizează, transformându-se în unul simbolic. Veneția devine, astfel, un nume generic pentru străinătatea asumată de emigranți. Adresându-i-se lui Iurie Bojoncă, poet basarabean exilat și dânsul în Italia, Eugenia Bulat, prin aluzia transparentă la realitate, reflectează:

Să vorbești de-un exod,/ fatalist, disperat, fără acte.../ despre-un salt peste moarte să spui,/ detașat, surzând.../ Și de-o țară să zici,/ de-un pământ lins de ape,/ invadat de-o maree din Est,/ speriat c-ar putea să te-ncapă... (*Să stai așa...*).

În postmodernitate, opinează tânăra cercetătoare Nicoleta Sălcudeanu, „tragicul stării de exil se repatriază în ubicuitatea locuită ca spațiu de descărcare a tensiunilor existenței mundane” (Sălcudeanu 2003: 63). Astfel, pentru autoarea plachetei de versuri *Veneția ca un dat...*, exilul dobândește dimensiunile unui univers po(i)etic prin excelență, căci, în pofida unor fisuri ontologice, îi oferă clipe de revelație, de voluptate, de veritabilă activitate orfică. În mediul cultural al Veneției, ca în unul uterin, eul poetic se reface și renaște, abandonându-și vechea imagine, statică și inexpresivă. El se re-edifică din trăiri febrile și dramatice, din senzații (auz, văz), din stări de suspans și cădere:

!Și, vai, ce vestminte în urma-ți.../ ce spaime, orori, câte lacrimi,/ ce lumi dezbrăcate de senzuri,/ de farduri, de măști, de culori...// ...O, cine ești tu, cine ești, cine,/ din haos din nou rechemată,/ când firul de abur se-ntoarnă/ privind către tine mirat:/ – Ma tu non dormi mai,/ il mio angelo custode? (*Suspans cu îngeri*).

Etalând, în egală măsură, o poetică a extrovertirii și a introvertirii, *Veneția, ca un dat... sau Jurnalul unui evadat din Est*, va fi urmată de o ediție bilingvă, *Venezia ti fu data* (traducere de Gabriela Molcsan, Editura Cartier, 2008). Eugenia Bulat își soluționează, într-o manieră originală, problema identitară, opunându-i condiției sale de înstrăinat, dezrădăcinat pe cea de creator împlinit. În acest sens, poeta semnează „cartea rupturii”, constată Adrian Dinu Rachieru, rupturii de trecut, dar și de cele scrise anterior, căci poemele comentate, având ca ligament redimensionarea propriului statut existențial și artistic, sunt alimentate de neliniștea ce se instalează în interiorul poetei.

În condițiile în care migrația a devenit în Europa de Est un fenomen, existența unei literaturi române în afara spațiului lingvistic național e o certitudine. În plan literar, experiența exilului devine sursă ideală a unor scrieri autobiografice, cu o doză diferită de documentar. În acest sens, Eugenia Bulat se înscrie perfect în portretul de grup al unei generații de scriitori, decăzute din arealul firesc și dislocate pe alte spații geografice, în operele cărora zvâcnește frenetic drama identitară și în care maladiul dobândește, în mod fericit, semnificația descoperirii de sine.

Bibliografie

- Gârneț 2009: Vasile Gârneț, *Veneția ca un poem (despre volumul de versuri bilingv „Veneția, ca un dat/ Venezia ti fu data” de Eugenia Bulat*, în „Contrafort”, nr. 1-2.
- Rachieru 2008: Adrian Dinu Rachieru, *Cuvânt de însoțire (prefață)*, în Eugenia Bulat, *Veneția, ca un dat... sau Jurnalul unui evadat din Est*, Timișoara, Artpress, Editura Augusta.
- Rachieru 2010: Adrian Dinu Rachieru, *Eugenia Bulat și „cerul femeii”*, în *Poezi din Basarabia* (antologie), București – Chișinău, Editura Academiei Române, Editura Știința.
- Sălcudeanu 2003: Nicoleta Sălcudeanu, *Patria de hârtie. Eseu despre exil*, București, Editura Aula.
- Zamfir 1989: Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, București, Editura Cartea Românească.

The Poetic Dimension of the Exile in *Venice as a Destiny ...or the Journal of an Escapee from the East* by Eugenia Bulat

Detached from the previous volumes belonging to Eugenia Bulat by its aesthetic quality, *Venice as a Destiny...or the Journal of an Escapee from the East* (Artpress, Augusta Publishing House, Timișoara, 2008) reveals the itinerary traversed from the East/ physical motherland to the venetian space where she will self-exile and reactivate the poetic sensitivity, living frantically the joy of recovery of the artistic ego. The return to her poetic essence triggers a state of spiritual jubilation: “And suddenly I felt:/ the whole world is within you./ you are a fulfilled pot/ much too fulfilled./ You don’t go to her anymore/ you don’t run/ there is no reason for it/ and you step backward/ as a vicious goat/ as a crab/ from the instinct” (*And suddenly I felt*).

For the author, the exile becomes a poetic universe by excellence, transfiguring the interior, as it offers moments of revelation, voluptuousness, genuine orphic activity. In the cultural environment of Venice, as in the uterine environment, the poetic ego recovers and revives, abandons its old image, static and inexpressive. It edifies itself from febrile and dramatic experiences, from senses (hearing, vision), from suspense and failures: “And, oh, what clothes behind you.../ what fears and horrors, what tears/ what worlds unclothed of senses./ of makeup, masks, colours.../ Oh, who are you? who are you? who?/ from the chaos recalled again/ when the thread of steam turns/ looking at you astonished:/ – Ma tu non dormi mai,/ il mio angelo custode?” (*Suspense with Angels*).

In *Venice as a Destiny ... or the Journal of an Escapee from the East*, Eugenia Bulat, native from Bessarabia, solves in a genuine way the problem of identity, opposing the condition of a fulfilled creator to that of an alienated, uprooted being.